

KOHEZIVNI POTENCIJAL KNJIŽEVNOSTI U GIMNAZIJAMA I STVARANJE ČITATELJA¹

Goran Krapić, prof.
Gimnazija Andrije Mohorovičića Rijeka

Sažetak: Na temelju analogija s komparatističkim idejama, istraživanja metodičke literature, iskustva rada u nastavi te osmišljavanja i provođenja projekata Aktualnost Julesa Vernea, Književni svemir Arthura C. Clarkea, GAMbit i Genijalke iz romana u Gimnaziji Andrije Mohorovičića Rijeka postavlja se teza o mogućnosti međupredmetnoga povezivanja sadržaja u gimnazijama s pomoću književnih djela. Pretpostavlja se kako bi takav način rada pozitivno utjecao na učenički odnos prema književnim tekstovima, neovisno o njihovim budućim zanimanjima, te povećao broj čitatelja u budućnosti. Ovom se prigodom predstavlja uvodni dio budućega doktorskog rada, kojim se nastoji ispitati postavljena teza te ponuditi prijedloge poučavanja različitih sadržaja s pomoću književnih tekstova.

Ključne riječi: kohezija, metodika, književnost, projekti, gimnazija

KNJIŽEVNOST KAO SASTAVNI DIO LJUDSKOGA ŽIVOTA

U ovome će se radu predstaviti ključne ideje započetoga istraživanja o kohezivnome potencijalu književnosti u gimnazijama te pretpostavka da bi međupredmetno povezivanje sadržaja na temelju književnih tek-

¹ Riječ je o uvodnome dijelu budućega doktorskog rada, koji je pod istim naslovom predstavljen na doktorskome skupu studenata organiziranome 15. travnja 2023. u zagrebačkome Multimedijalnom institutu (Krapić, 2023a.). Autor je na doktorskome studiju Znanosti o književnosti, teatrologije i dramatologije, filmologije, muzikologije i studija kulture (opći smjer) na Filozofskome fakultetu u Zagrebu.

stova moglo doprinijeti budućemu porastu broja čitatelja. Istraživanje je povezano s područjima metodike i komparativne književnosti, konkretno, s recepcijom književnosti, koja je stoljećima sastavni dio ljudskoga života. Nerijetko ćemo čuti kako bez nje i umjetnosti općenito ljudi ne bi bili ljudi. Miha Kovač u knjizi *Čitam, da se pročitam* na vrlo pristupačan način, popularnim jezikom, tumači zašto vrijedi čitati i u digitalno doba. Iako ćemo se i kasnije u radu pozivati na navedeni naslov, već sada možemo izdvojiti neke vrijedne razloge za čitanje: „što više čitamo, to lakše razumijemo ono što smo pročitali”, „kad čitamo tekstove u kojima se susrećemo s novim riječima, novim sintagmama i novim misaonim vezama, produbljujemo i proširujemo svoj vokabular” ili „čitanjem (...) razvijamo sposobnosti uvjeravanja i suradnje koje su ključne za uravnotežen osobni život i uspješno preživljavanje na radnom mjestu” (Kovač 2021: 30, 39, 77). Teško je u današnjemu svijetu zamisliti dijete koje se nije susrelo sa slikovnicama ili slušalo priče svojih roditelja, udomitelja, djedova i baka, braće ili sestara. Kovač na temelju statističkih podataka ukazuje na važnost takva odgoja: „odrasli sa srednjoškolskim obrazovanjem koji su se rodili u obiteljima s bar srednje velikom knjižnicom čitateljski i matematički su barem za jedan stupanj pismeniji od odraslih s istim obrazovanjem koji su odrasli u obiteljima bez knjižnice.” (isto: 88). Marijana Hameršak u knjizi *Pričalice: O povijesti djetinjstva i bajke* nudi povijesni pregled čitanja i slušanja bajki, uglavnom se baveći 19. stoljećem te na zanimljiv način, već u uvodu, opisuje čvrstu vezu djece i bajki u djetinjstvu:

Pepeljuge, Matovilke, Trnoružice i Snjeguljice danas se, kao i ranih osamdesetih kad sam i sama bila dijete, uspješno natječu s drugim manje ili više super, novim, svemoćnim, sjajnim akcijskim junacima i junakinjama. Kao i tada, i danas se djeci pričaju i čitaju bajke. Kao i tada, bajke igraju u kazalištima i kinima za djecu. Štoviše, danas se veza između bajki i djece ne dokida čak ni kad je se nastoji razvrgnuti (Hameršak 2011: 7).

Ian Collinson u knjizi *Everyday Readers / Svakodnevni čitatelji* također uočava važnost „okruženja koje aktivno potiče i cijeni čitanje”² te na temelju razgovara s australskim neprofesionalnim čitateljima primjećuje sljedeće: „dok nisu svi čitatelji nužno uživali u čitanju u školi ili na sveučilištu, nitko mi nije rekao da je imao problema pri usvajanju čitateljskih vještina. Svi su čitatelji potvrdili da čitaju od ranih dana.”³ (Collinson 2009: 59). Književnost je usko vezana uz pismenost te je važan dio odgojno-obrazovnoga procesa. Prilično je teško, barem iz zapadnoeuropske perspektive, zamisliti školu u kojoj se učenici neće susreti s književnim tekstovima, kazivanjem stihova ili pripovijedanjem priča. Nakon završetka školovanja, književna djela mogu ostati neizostavan dio naših života. To, naravno, ovisi o našem zanimanju, slobodnome vremenu i interesu. Collinson je istražio na kojim mjestima čitatelji čitaju i kako pronalaze vremena tijekom ispunjena dana. Njegovi neprofesionalni ili, kako ih naziva, *svakodnevni (everyday) čitatelji* unatoč različitim obvezama pronalaze dijelove dana u kojima se mogu posvetiti pisanoj riječi. Pritom navode najrazličitija mjesta na kojima se knjiga može naći u njihovoj ruci – primjerice, u krevetu spavaće sobe ili u sredstvima javnoga prijevoza (isto: 32–56).

DOSTUPNOST KNJIŽEVNIH DJELA

Književna su djela u današnjemu svijetu lako dostupna. Članarine u knjižnicama pristupačne su većini građana, mnogo je besplatnih sadržaja na internetu, a i znatno je lakše nabaviti traženo književno djelo iz najrazličitijih dijelova svijeta negoli je to bilo ikada ranije. Iako je sve naizgled nadohvat ruke, postoji niz izazova. Kovač je u knjizi *Čitam, da se pročitam* opisao ljudsku površnost u svijetu izrazite dostupnosti; pri-

² „Svi su čitatelji odrasli u okruženju koje aktivno potiče i cijeni čitanje, ne samo romana, već široke lepeze tiskanih tekstova.” („The readers all grew up in an environment that actively encouraged and valued reading, not just novels, but a wide range of printed texts.”) (Collinson 2009: 59).

³ „While not all readers necessarily enjoyed reading at school or at university, none told me that they had any difficulties acquiring their reading skills. All the readers reported that they had read from a young age (...)” (isto: 59).

mjerice, nikada nismo više čitali: „jer se i velik dio novih medija zasniva na pisanoj riječi. No kako nam je na raspolaganju radikalno više sadržaja, čitanje je postalo ekstenzivnije nego tijekom prevlasti tiskanih medija – tako ekstenzivno da sadržaje često dotaknemo tek brzo i površno.” (Kovač 2021: 44). Jasna Kovačević u knjizi *Narodna knjižnica: Središte kulturnog i društvenog života* detaljno je objasnila važnost knjižnice u današnjemu svijetu te teškoće s kojima se, uglavnom one u Hrvatskoj, susreću ili koje im općenito predstoje. Spominje, primjerice, komercijalizaciju „koj[a] je zahvati[la] sve kulturne segmente” (Kovačević 2017: 16), problem elektroničke građe „za koju knjižnice gotovo uopće nemaju financijskih sredstava, ali ni zakonsku regulativu koja bi regulirala uvjete nabave i korištenja iste” te upozorava na stavove povjesničara Yuvala Noaha Hararija o tome kako će nas digitalne knjige uskoro čitati – primjerice, biometrijskim senzorima (isto: 17; Harari 2017: 359). Informatički razvoj zasad ćemo ostaviti po strani i vratiti se na učenike.

Budući da formativne godine provodimo u školskim klupama, lako je pretpostaviti kako zastupljenost književnosti u programu i način bavljenja njome mogu utjecati na naš kasniji interes. Pomno birani književni naslovi i zanimljivi nastavni sati mogli bi biti poticajni za nastavak čitateljske prakse u kasnijoj fazi života. Naravno, vjerojatno se možemo sjetiti učenika koji bi se razvili u pasionirane čitatelje neovisno o tome koliko su bili zadovoljni izborom lektirnih naslova ili odnosom s nastavnikom materinskoga jezika. No, kako se obično kaže, iznimke i postoje kako bi potvrdile pravilo. Čini se kako su djetinjstvo i školovanje presudni za razvoj čitateljstva. Ako ništa drugo, to je i razdoblje opismenjavanja, koje je nužno za čitanje uopće. O vrijednosti čitanja usudili bismo se reći kako postoji konsenzus. Mogli bismo čak zaključiti kako je to, *prima facie*, vrlina. U društvu se, barem deklarativno, potiče čitanje ili se izražava žaljenje što tek manji broj stanovništva redovito čita. Postoje prigodni datumi kojima se ukazuje na vrijednost čitanja. U Republici Hrvatskoj to su, primjerice, Dani hrvatske knjige (NN 30/1996) ili Mjesec hrvatske knjige (Mjesec hrvatske knjige: Općenito, 2021). Obilježava se Svjetski dan knjige i autorskih prava (Records of the General Conference – UNESCO 1996). Društvo se prisjeća velikih književni-

ka, najčešće povodom „okruglih” obljetnica – rođenja, smrti ili objave važnih naslova. Godina 2021. u Republici Hrvatskoj čak je proglašena i Godinom čitanja (NN 147/2020). Složit ćemo se, dakle, kako je čitanje iznimno važno. Iako postoje različite vrste tekstova, u radu ćemo se koncentrirati na književna djela, koja imaju istaknuto mjesto u čitateljskome svijetu. Naravno, nije nevažno ni što čitamo. No okvirno bismo mogli reći kako čitanjem kvalitetnijih naslova (iako to nije jednostavno definirati), primjerice, obogaćujemo rječnik, razvijamo sposobnost pamćenja ili postajemo kreativniji. Mogli bismo vjerojatno reći kako i sami počinjemo bolje oblikovati rečenice te se lakše zamišljamo u cipelama ili koži drugih.⁴ O idejama navedenima u ovome odlomku svjedoči čitav niz naslova u kojima možemo pronaći slične ideje o kojima gotovo i svakodnevno slušamo od zaljubljenika u svijet književnosti. Rita Felski (Felski 2016), Wolfgang Iser (Iser 1996), Terry Eagleton (Eagleton 2013) ili Richard Kearney (Kearney 2009) samo su neki od autora koji su se bavili navedenom temom te naveli, na svoj način, neke od navedenih vrijednosti čitanja.

ČITANJE U ŠKOLSKIM KLUPAMA I KOHEZIVNI POTENCIJAL KNJIŽEVNOSTI

U ovome ćemo se radu baviti književnošću u školama. Budući da postoje najrazličitije škole, kvalitetnije smo mogli pristupiti jednoj vrsti. Opređijelili smo se za gimnazije. To su škole za koje možemo pretpostaviti kako su ih upisali učenici koji su kao osnovci uglavnom uspješno ovladali čitateljskim vještinama, različitih su interesa (posebice u općemu smjeru) i planiraju nastaviti školovanje (to i jest najčešći razlog zašto su odabrali navedeni tip škole). No vjerujemo kako će se dio zaključaka o gimnazijama odnositi i na druge vrste srednjih škola. Naime, i u njima su zastupljeni književni tekstovi u okviru nastave Hrvatskoga jezi-

⁴ Povezanost književnih tekstova i doživljaja tuđih mentalnih stanja potvrdili su, primjerice, David Kidd, Martino Ongis i Emanuele Castano u članku „On literary fiction and its effects on theory of mind” (Kidd, Ongis i Castano 2016). Oni su, naime, istraživali koliko pripovijedanje priča utječe na naše sociokognitivne sposobnosti te dokazali kako ono potiče reprezentiranje tuđih mentalnih stanja.

ka te ih je moguće povezati s drugim nastavnim predmetima i budućim zanimanjima srednjoškolaca.

U radu ćemo pretpostaviti kako književnost može biti kohezijski čimbenik za povezivanje najrazličitijih predmeta u školama. To ćemo nastojati pokazati primjerima iz prakse – projektnom nastavom koja se provodi u Gimnaziji Andrije Mohorovičića Rijeka. Pritom ćemo ispitati koliko je takva nastava doprinijela razvoju čitateljskih navika učenika te je li utjecala na njihovo poimanje mjesta književnosti u društvu. Također, nastojat ćemo ispitati koliko su nastavnici u gimnazijama spremni uključivati književne sadržaje u svoj predmet i jesu li svjesni književnoga potencijala. Pretpostavljamo kako navedeni pristup može pomoći učenicima da zadrže interes za književnost te pronađu slobodno vrijeme za čitanje iako se možda budu bavili naizgled različitim područjima. Naime, mogli bi uvidjeti kako bavljenje informatikom ili fizikom ne mora isključivati književnost u daljnjemu razdoblju života.

ANALOGIJA S POZNATIM KOMPARATISTIČKIM IDEJAMA

Komparatisti desetljećima povezuju književnost s različitim aspektima kulture. Izdvojiti ćemo samo neke primjere. Miroslav Beker napominje kako je već Aristotel u svojoj *Poetici* povezivao književnost s drugim umjetnostima (Beker 1995: 109; Aristotel 2005). Budući da nam je cilj putem književnosti povezati nastavne predmete, to, naravno, uključuje i one umjetničke. Paul Van Tieghem (Van Tieghem 1931) davni je dana isticao kozmopolitizam i važnost poznavanja stranih jezika pri bavljenju komparatistikom (Beker 1995: 11). To nam je izvrsna podloga za povezivanje različitih jezika putem književnosti te usporedbu izvornih djela i prijevoda. Za rad su nam korisni i različiti pristupi podjeli književnopovijesnih razdoblja (isto: 61–74). Naglasak na političkim događajima mogao bi nas u školi usmjeriti na nastavne predmete Politiku i gospodarstvo ili Povijest. Izrazito je zanimljiva imagologija (isto: 32–34), „vrsta istraživanja koja se bavi slikama, predodžbama neke druge zemlje i njezine kulture” (isto: 32). Ona je detaljnije predstavljena u knjizi *Kako vidimo strane zemlje: Uvod u imagologiju*, čiji je predgovor

o povijesnom razvoju napisao Davor Dukić (Dukić 2009: 5–22). Imago-logija nam omogućuje uključivanje književnosti, primjerice, u Geografiju, Psihologiju i Sociologiju. Također, važno nam je i područje digitalne humanistike. Jessica Pressman u radu *Electronic literature as comparative literature / Elektronička književnost kao komparativna književnost* (Pressman 2017: 248–257), objavljenom u zborniku *Futures of Comparative Literature / Budućnost komparativne književnosti* (Heise 2017), tumači kako elektroničku književnost već po njezinoj formi možemo povezati s komparativnom književnošću. Gail Finney objavio je rad *The reign of the amoeba: further thoughts about the future of comparative literature / Vladavina amebe: daljnje misli o budućnosti komparativne književnosti* (Finney 2017:19–23) u navedenom zborniku (Heise 2017). On iznosi primjere rastuće interdisciplinarnosti komparativne književnosti (Finney 2017: 20). Književna djela otvorena su za ljude različitih interesa te podložna najrazličitijim interpretacijama. Baš tako književnim djelima možemo pristupiti u okviru različitih nastavnih predmeta. Primjera interdisciplinarnih pristupa uistinu je mnogo. Iz zbornika *Futures of Comparative Literature* (Heise 2017) možemo, primjerice, izdvojiti tekst koji je napisala Sophia A. McClennen: *Human rights / Ljudska prava* (McClennen 2017: 167–168) ili onaj Jennifer Wenzel: *Climate change / Klimatske promjene* (Wenzel 2017.). Pitanja ljudskih prava i književnih djela možemo, primjerice, povezati s nastavom Filozofije, Etike ili Politike i gospodarstva, a ekološka pitanja vezana uz klimatske promjene, primjerice, s predmetom Biologija. Digitalna humanistika omogućuje poučavanje književnosti digitalnim alatima u gimnazijskoj nastavi. Već samim time približava nas nastavnome predmetu Informatici. Ovisno o pristupu književnim tekstovima moguće su korelacije najrazličitijih vrsta.

Anders Pettersson u knjizi *The Concept of Literary Application: Readers' Analogies from Text to Life / Koncept literarne aplikacije: Čitateljsko povezivanje teksta i života* osmišljava koncept primjenjivanja književnosti na svakodnevni život. Piše kako takva „uporaba nije rijetkost, ali se nikada o njoj nije dublje raspravljalo te je često njezina estetska važ-

nost osporavana.”⁵ (Pettersson 2012: 1). Takav nam je pristup povezivanja književnosti sa svakodnevicom koristan za ovaj rad. Čini se kako bismo na sličan način mogli sagledati književna djela u okviru različitih nastavnih predmeta te razmotriti kako ih učenici i nastavnici povezuju sa svojim životima, primjerice, kao zaljubljenici u sport ili prirodoslovlje. To je mogući način koji bismo kao nastavnici mogli izabrati kako bismo olakšali mladim čitateljima da se *zakače* (*hooked*), riječima Rite Felski, za književnost (Felski 2020).

Mogućnosti povezivanja predmetnih sadržaja na temelju književnosti istaknuti su u prijedlogu Nacionalnoga dokumenta jezično-komunikacijskog područja kurikuluma (*Nacionalni dokument jezično-komunikacijskog područja kurikuluma*, 2017) te u kurikulumima pojedinih nastavnih predmeta i međupredmetnih tema. Književni se sadržaji eksplicitno spominju u kurikulumima sljedećih međupredmetnih tema: Građanski odgoj i obrazovanje (NN 10/2019b), Održivi razvoj (NN 7/2019c), Osobni i socijalni razvoj (NN 7/2019d) i Zdravlje (NN 10/2019e), no moguće ih je, primjerice, na temelju naglaska na kreativnosti, zaštiti autorskih prava ili kurikuluma Hrvatskoga jezika (NN 10/2019a) povezati i s ostalima. To su Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije (NN 7/2019f), Poduzetništvo (NN 7/2019g) i Učiti kako učiti (NN 7/2019h). Također, veze se navode i u metodičkoj literaturi na koju ćemo se osvrnuti u idućim dijelovima rada (Rendić Miočević 2000; Rosandić 2005; Visinko 2014).

VRIJEDNOSTI ČITANJA I KNJIŽEVNOST U GIMNAZIJAMA

Čitanje je vještina koja nam je svakodnevno potrebna i bez koje je teško zamisliti naše funkcioniranje u modernome svijetu. Razlikujemo čitanje na materinskome i čitanje na stranim jezicima. Netko će biti vješt čitatelj na nekoliko jezika, a netko će teško razumjeti složenije tekstove i na svojem prvom jeziku. Postoje i različite vrste tekstova koji-

⁵ „Application is far from an unknown phenomenon, but it has never been discussed in depth, and its aesthetic relevance has often been disputed.” (Pettersson, 2012, str. 1).

ma smo okruženi. Netko uspješno prati sportske članke u novinama i izvrsno razumije sportsku terminologiju, a netko ne može razumjeti metafore povezane s navedenim područjem. S druge pak strane, netko će znatno lakše čitati znanstvene radove o prirodoslovlju koji bi većini laika bili prilično zahtjevni. Kao što smo već napomenuli, na vrijednost čitanja ukazuju brojni dokumenti i stručna literatura. Izdvojit ćemo nekoliko primjera. Karol Visinko napisala je preglednu monografiju *Čitanje – poučavanje i učenje*. Autorica je u uvodnome dijelu predstavila važnije strateške dokumente povezane s čitanjem do 2014. Detaljno je opisala razvoj vještine čitanja tijekom odgojno-obrazovnoga procesa te navela vrste čitanja. Pisala je o različitim tekstovima, a prilikom rada na onim književnima u nastavi pozvala na oprez: „Najosjetljivijim pitanjem smatram čitanje književnoga teksta, i pritom mislim na sve aktivnosti koje iz toga osobitog čitanja proizlaze u svim obrazovnim ciklusima, a naglasak je uvijek na razvojnim obilježjima učenika.” (Visinko 2014: 126). Uz važnost pažljivoga pristupa književnim tekstovima, za nas je ključan autoričin stav o mogućnosti povezivanja sadržaja iz različitih područja u okviru projektne nastave:

U početku pod znalačkim vodstvom mentora, potom i samostalno, učenici se mogu upustiti u istraživanje jezika i književnosti, najčešće u dobro osmišljenim projektima kakvih je sve više u osnovnoj i srednjoj školi. U skladu s potrebama i interesima, iz humanističkih se znanosti mogu povlačiti poveznice i s ostalim znanostima (isto: 202–203).

Iako se čitati mogu najrazličitiji tekstovi, mi ćemo se koncentrirati na one književne. Također, usmjerit ćemo se na gimnazijski program, odnosno učenike koji imaju otprilike između petnaest i osamnaest godina. Radeći s gimnazijalcima, nastavnici možda imaju nešto lakši zadatak jer rade s učenicima koji su u većini slučajeva prošli složenije korake pri usvajanju vještine čitanja. Ipak, kako je riječ o cjeloživotnom procesu, vrlo je važno na pravi se način nadovezati na rad osnovnoškolskih učitelja te pobuditi interes za čitanje i u budućim životnim fazama.

Anita Peti-Stantić autorica je knjige *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. U navedenome tekstu, kao i Visinko, spominje različite vrste tekstova te naglašava važ-

nost škola u procesu oblikovanja čitatelja. One se moraju prilagoditi novome vremenu:

Kako bismo u društvu postigli pomak, i obrazovni sustav i sustav knjižnica mora uzeti u obzir činjenicu da više ne živimo ni u 19. ni u prvoj polovici 20. stoljeća kad su knjige pismenima bile glavni izvor zabave. Za čitanje, koje zahtijeva vrijeme i koncentraciju, danas se treba boriti na drugačiji način nego što je to bilo potrebno još prije trideset godina (Peti-Stantić 2019: 59).

Također, Peti-Stantić upozorava na nedostatan bavljenje čitanjem u nastavi: „U višim se razredima osnovne škole, a onda posebno u srednjoj školi, na nastavi Hrvatskoga jezika još uvijek najviše inzistira na književnopovijesnoj i književnoteorijskoj analizi, a na drugim se nastavnim predmetima nastavnici uopće ne bave ni čitanjem ni vokabularom.” (isto: 62). Svjesni smo navedenoga problema. Tekstovi ne bi trebali biti isključivo predmet književnopovijesne i književnoteorijske analize. Čitati bi trebalo raznovrsne tekstove. Što se književnih tekstova tiče, oni bi nam također u nastavi, uz uživanje u estetskoj dimenziji, mogli pomoći kako bismo proširili rječnik, osvijestili probleme ljudi koji nas okružuju, razmišljali o budućnosti, različitim aspektima ljudskoga života. U ovome će se radu pokušati odgovoriti upravo na navedene izazove, odnosno prikazati kako je moguće prilagoditi se učenicima 21. stoljeća te osvijestiti činjenicu da čitanje nije povezano isključivo s nastavom materinskoga jezika. Naime, vještina čitanja općenito, ali i književnih tekstova, može biti izuzetno korisna i za bavljenje najrazličitijim područjima. Kovač kao primjer navodi poznate fizičare Vlatka Vedrala i Carla Rovellija koji su toga itekako svjesni:

[...] misaone obrate i prodore najlakše postizemo tako da pomiješamo riječi koje načelno ne idu zajedno, recimo prirodoslovlje i humanistiku. Takav su pristup majstorski razvili relevantni suvremeni fizičari i autori svjetskih uspješnica, Vlatko Vedral i Carlo Rovelli, koji dileme koje u razumijevanje svijeta unosi kvantna mehanika tumače pomoću metafora i priča iz književnosti, klasične filozofije i religije. To, usput, mogu činiti zato što su pohađali gimnazije u kojima su uz nastavu iz prirodne skupine predmeta stekli i klasično humanističko obrazovanje. Takvo je obra-

zovanje očito odličan trening mišljenja i za prirodoslovce – zato mi danas griješimo protjerujući humanističko obrazovanje iz obrazovnog sustava, uvjeren je Rovelli, jer bez klasične humanističke kulture ne bi bilo suvremene fizike, a time ni prirodoslovlje ni tehnološkog razvoja (Kovač 2021: 37–38).

Kovač pritom ističe kako Rovelli navodi primjer s Demokritom koji je svoju tezu o atomima „mogao jezično oblikovati zato što ju je mogao protumačiti pomoću upravo tada dobro oblikovane abecede: po Demokritu, svijet se sastoji od atoma na sličan način kao što se riječi sastoji od slova, rečenice od riječi, a tragedije i komedije od rečenica.” (isto: 38). Peti-Stantić naglašava važnost uživanja u čitanju, no ne zaboravlja spomenuti i višestruku korist koju nam donosi navedena vještina:

Prema tome, kad govorimo o čitalačkoj pismenosti, s jedne strane vage stoji užitak u čitanju i sposobnost da se iz teksta iščitaju svjetovi koje drugačije možda nikada ne bismo dotaknuli, a s druge strane dokazana korist u svakodnevnom životu svakog pojedinca koji će, zato što je sposobniji pročitati s razumijevanjem tekst kakav mu god dođe pod ruku, biti skloniji usavršavati se čitav život, preuzimati odgovornost i ne bojati se sebe u svijetu ni svijeta oko sebe zato što će taj svijet razumjeti, osmisлити i oblikovati u izgovoreni ili napisani tekst (Peti-Stantić 2019: 73).

Slažemo se kako je užitak iznimno važan te kako, kao što smo već napisali, vještina čitanja pomaže ljudima u svakodnevnom životu i pri bavljenju najrazličitijim zanimanjima. Iako se u literaturi naglašava potreba za raznolikim tekstovima (npr. Visinko 2014.), to ovaj rad uopće ne osporava. Slažemo se kako je tijekom školovanja potrebno, primjerice, raditi i na znanstvenim tekstovima i na novinskim člancima i na SMS porukama. To što su naša tema književna djela, ne isključuje druge vrste tekstova u nastavi. Meta Grosman u knjizi *U obranu čitanja: Čitatelj i književnost u 21. stoljeću* veliku pozornost posvećuje upravo književnim tekstovima; pritom navodi brojna međunarodna istraživanja o uzrocima neuspješne nastave (Grosman 2010: 123–132) te daje korisne savjete nastavnicima književnosti. Primjerice, ističe kako valja izbjegavati rad na literarnim odlomcima (isto: 241–252). Zanimljiva je i knjiga *Književnost kao prisjećanje* koju je napisao Lovro Škopljanac. Dok se Karol Vi-

sinko bavila učeničkom populacijom, on je istražio kakav je odnos starijih čitatelja prema nekada pročitanim književnim djelima. Na temelju njegova istraživanja možemo uvidjeti koliko su se lektirni naslovi utisnuli u čitateljska sjećanja (Škopljanac 2014.).

Vlada Republike Hrvatske 2017. usvojila je petogodišnju strategiju (Nacionalna strategija poticanja čitanja od 2017. do 2022. godine) na temelju koje je 2021. godinu proglasila Godinom čitanja (NN 147/2020). Taj se važni strateški dokument oslanja na rezultate istraživanja PISA 2009. (PISA 2009 Results, 2010) te IPA-ino *Godišnje izvješće / Annual Report* za 2015. i 2016. Donosi važne informacije o odnosu stanovnika Republike Hrvatske prema čitanju. Iz rezultata možemo zaključiti kako građani malo čitaju: „Iz dobivenih je podataka vidljivo da 53 % hrvatskih građana starijih od 15 godina u posljednjih godinu dana nije pročitao ni jednu jedinu knjigu, a oni koji su čitali, pročitali su prosječno 5 knjiga godišnje.” (Nacionalna strategija poticanja čitanja od 2017. do 2022, 2017: 8). Također, petnaestogodišnjaci iz Hrvatske prema PISA-inim istraživanjima godinama su postizali ispodprosječne rezultate iz područja čitalačke pismenosti:

Kada je riječ o čitalačkoj pismenosti, osobito je zabrinjavajući podatak o postotku učenika čija su postignuća ispod razine 2, koja je osnovna razina kompetencija u čitalačkoj pismenosti. Postignuća ispod te razine 2006. godine je imalo 22 %, 2009. godine 22,5 %, 2012. godine 18,6 %, a 2015. godine 19,9 % hrvatskih učenika. U isto vrijeme vrlo je malen broj učenika čija su postignuća na najvišim dvjema razinama, u posljednjem ciklusu samo 5,9 % učenika (isto: 8).

Iz teksta dalje možemo saznati kako tek malobrojni srednjoškolci čitaju iz zadovoljstva te kako učenice ostvaruju bolje rezultate od učenika (isto: 9). Budući da je riječ o istraživanjima povezanim s petnaestogodišnjacima, čini se kako uloga srednje škole, ili u ovome slučaju gimnazije, nije zanemariva. To je možda i presudna faza u kojoj se stanje može barem donekle popraviti. Naravno, važno je paralelno, s novim generacijama, pokušati razvijati čitateljske navike od samih početaka – vrtičke i osnovnoškolske dobi. U *Nacionalnoj strategiji poticanja čitanja od 2017. do 2022.* nalaze se zaključci nastali na temelju SWOT analize.

Istaknute su snage, slabosti, prilike i prijetnje povezane sa školskim sustavom. Izdvojiti ćemo one koje su posebno povezane s ovim radom. Snaga je, primjerice, to što „u odgojno-obrazovnom procesu postoji značajan broj kreativnih pojedinaca (učitelji, nastavnici, stručni suradnici, knjižničari, roditelji/skrbnici)” te što postoji „učenički interes za istraživački, kritički i kreativni rad putem čitalačkih praksa”, a slabosti su „nedogovarajući nastavni programi i popisi školske lektire koji ne pogoduju razvoju čitalačke pismenosti i sklonosti čitanju”, „nedovoljna zastupljenost nastavnih metoda usmjerenih na učenika kojima se potiče čitanje i sklonost čitanju” te „nedovoljna osviještenost učitelja i nastavnika o tome da čitanje nije samo predmet nastave Hrvatskog jezika” (isto: 10). Navedeni su problemi izravno povezani s temom rada kojim se nastoji ukazati na važnost čitanja te propitati mogućnost povezivanja predmeta na temelju književnih djela. Smatramo kako je dobro što je i navedeni dokument ukazao na važnost čitanja i potrebu za razvijanjem čitateljskih vještina na različitim nastavnim predmetima. Ove je godine objavljeno i novije istraživanje čitanosti koje je povodom manifestacije *Noć knjige 2023.* provela Kvaka – Ured za kreativnu analizu na 1000 ispitanika. Ono ne budi optimizam, već potvrđuje stare boljke. Rezultati čitanosti svakom su godinom sve lošiji: samo je 40 % ispitanika pročitao jednu knjigu tijekom godine dana (prema Kvakinu istraživanju 2020. bilo ih je 49 %), a ne popravlja se ni prodaja knjiga (naglašava se da stagnira, tek je 20 % ispitanika kupilo knjigu u posljednjem tromjesečju) (Istraživanje povodom manifestacije *Noć knjige 2023:* 6 i 16). Budući da je stanje u Republici Hrvatskoj što se odnosa prema knjigama tiče i dalje loše, ovaj bismo rad mogli čitati kao pokušaj nuđenja odgovora na ukazani problem nečitanja i zanemarivanja knjige. Naime, buduće bi generacije, uz poticaj, mogle postupno mijenjati navike stanovništva.

U radu će, naime, naglasak biti na književnosti kao nadpredmetnom području, tj. njezinoj kohezijskoj snazi. Na primjerima će se nastojati pokazati kako se kreativnošću gimnazijskih nastavnika i stručnih suradnika može potaknuti ili održati učenički interes za čitanje. To je usko vezano i uz prilagodbu popisa književnih djela za cjelovito čitanje u okviru nastave Hrvatskoga jezika i nastavnih metoda. Već smo istaknu-

li primjer uspješnih fizičara Vlatka Vedrala i Carla Rovellija koji uviđaju važnost humanističkoga obrazovanja i za prirodoslovce (Kovač 2021: 37–38). Rovelli u knjizi *Red vremena* (Rovelli 2021) započinje poglavlja citiranjem književnih tekstova, uglavnom Horacijevih *Oda*. Nemojmo zaboraviti ni velike znanstvenike koji su bili nadahnuti književnim djelima u svojem radu ili kojima je čitanje književnih djela bilo neizostavni dio života. Čini se kako smo svjesni važnosti književnosti u našem društvu. Književnost nije udaljena od ostalih područja i sadržaja najrazličitijih nastavnih predmeta te treba ispitati njezinu kohezivnu snagu. Brojni su se ugledni znanstvenici pozivali na književna djela, a suvremeni autori ukazuju na mogućnost njezina povezivanja sa svakodnevnim životom.

NAJAVA ISTRAŽIVANJA

Istraživat ćemo zastupljenost književnosti u različitim gimnazijskim nastavnim predmetima te mogućnost njihova povezivanja na temelju njezine kohezivne snage. Ona je, naravno, najzastupljenija unutar nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Navedeni je nastavni predmet, nakon reforme 2019. godine, podijeljen na sljedeća predmetna područja: a) hrvatski jezik i komunikacija, b) književnost i stvaralaštvo i c) kultura i mediji. Iako se sva predmetna područja, naravno, mogu povezati s književnošću, ishodi su drugoga predmetnog područja izravno povezani s čitanjem književnih tekstova. Taj dio, prema prijedlogu postotne zastupljenosti, trebao bi činiti najmanje 40 % sadržaja navedenoga nastavnog predmeta koji se prema gimnazijskome programu održava četiri sata tjedno. Naravno, književnim se tekstovima, kao što smo već naveli, nastavnici vrlo često služe i za ostvarivanje jezičnih sadržaja te ishoda iz područja kultura i mediji (NN 10/2019a). Kao što smo već utvrdili, književnost je sastavni dio nastave Hrvatskoga jezika. No ona je važan sadržaj i u nastavi klasičnih i stranih jezika. Na nastavi Latinskoga jezika, primjerice, učenici znaju čitati tekstove hrvatskih latinista, na nastavi Grčkoga jezika u klasičnim gimnazijama mogu čuti kako je zaista zvučao heksametar iz Homerove *Ilijade* i *Odiseje*. Na nastavi stranih jezika učenici se mogu susresti s izvornim tekstovima poznatih pisaca. Tako-

đer, vrlo je jednostavno uočiti veze književnih tekstova s drugim umjetničkim područjima: Likovnom umjetnošću i Glazbenom umjetnošću. O tome je pisao i Dragutin Rosandić naglasivši kako je riječ o „tekovin[i] [...] novije metodike.” (Rosandić 2005: 240). Na stručno-znanstvenom skupu u Splitu, primjerice, predstavljen je rad *Ivan Meštrović i razna Marulićeva lica u nastavi Hrvatskoga jezika*, koji se osvrće na rad poznatoga kipara i može se povezati s Likovnom umjetnošću (Krapić 2021). Rad je naknadno objavljen u zborniku *Marko Marulić – Judita (1501 – 1521 – 2021)* (Krapić 2022). Osim na nastavi jezika te Likovne umjetnosti i Glazbene umjetnosti, što je najuočljivije, književni se tekstovi mogu naći i u programu ostalih nastavnih predmeta. Navest ćemo nekoliko primjera.

Psiholozi su se vrlo često u svojem radu pozivali na književne tekstove. Možda su psihoanalitičari najpoznatiji primjer. Poznat je njihov interes za Sofoklovu *Antigonu*, Shakespeareova *Hamleta* ili Joyceova *Uliksa*. Carl Gustav Jung, primjerice, detaljno je interpretirao veliko Joyceovo djelo (Jung 1977: 227–251). Ana Bužinjska i Mihal Pavel Markovski u priručniku *Književne teorije XX veka* detaljno su opisali brojne književne teorije te, između ostaloga, vrlo jednostavno predstavili najpoznatije psihoanalitičare i vezu psihoanalize s književnošću (Bužinjska i Markovski 2009: 49–86). Na nastavi Psihologije mogu se naći neka od tumačenja književnih tekstova u okviru psihoanalize. Brojni su filozofi bili i književnici. Na nastavi Filozofije moguće je tako osvrnuti se na književni rad Alberta Camusa ili Jean-Paula Sartrea. Također, moguće je razgovarati o literarnoj vrijednosti Platonovih dijaloga ili statusu „umjetničkoga djela” koji po određenim kriterijima zavređuju pojedini tekstovi. Naravno, u književnim se djelima redovito javljaju filozofski problemi o kojima bi se moglo raspravljati; od ontoloških (problematika postojanja) do epistemoloških (problematika znanja). Na nastavi Filozofije i Etike moguće je baviti se ispravnošću postupka nekoga lika, na nastavi Filozofije i Politike distopijskim romanima i idealnim društvenim uređenjem, na nastavi Filozofije i Sociologije ponašanjem likova u zajednici i sl. Nastavnici prirodoslovnih predmeta također lako mogu uključiti književne tekstove u svoju nastavu. Već su neki pojmovi koji se javljaju na nastavi

Fizike ili Astronomije direktno povezani s književnošću. Dobar je primjer, recimo, kvark. Carlo Rovelli ukratko je objasnio kako se Joyceova riječ našla u prirodoslovlju:

I protone i neutrone tvore još sitnije čestice, koje je američki fizičar Murray Gell-Mann prozvao *quarks*, kvarkovi, nadahnut besmislenom riječju iz besmislene rečenice – „*Three quarks for Muster Mark!*” – koja se čita u *Uliksu* [sic! romanu *Finnegans Wake*]⁶ Jamesa Joycea. Sve što dodirujemo sačinjeno je dakle od elektrona i od tih kvarkova (Rovelli 2017: 41).

Rovelli uspoređuje ljepotu umjetničkih i znanstvenih djela naglašavajući dojam koji ostavljaju na svoje čitatelje kada im se temeljito posvećuju:

Ima nepobitnih remek-djela koja nas snažno potresu, Mozartov *Rekvijem*, *Odiseja*, Sikstinska kapela, *Kralj Lear*... Da bismo pojмили koliko su veličanstvena katkad je potrebno dugo razdoblje naukovanja. No nagrada je čista ljepota. I ne samo to: pred našim se očima otvara nov pogled na svijet. Opća relativnost, Einsteinov dragulj, jedno je od takvih remek-djela (isto: 12–13).

Takav pristup mogao bi omogućiti bolje međusobno razumijevanje učenika u razredu koji su orijentirani na različita područja. Mogli bi na temelju Rovellijeva pristupa uvidjeti kako i znanost i književnost čovjeka mogu ostaviti bez daha. Može im se pročitati i kako je Rovelli davnih dana doživio Einsteinovu teoriju te kako to možda nalikuje njihovu doživljaju, primjerice, Kafkina *Preobražaja*:

Sve u svemu, teorija opisuje šarolik i čudnovat svijet, u kojemu se svemiri rasprskavaju, prostor se urušava u rupe bez izlaza, vrijeme usporava spuštajući se na planet, a beskonačna prostranstva međuzvezdanaoga prostora mreškaju se i bibaju poput površine mora... a sve to, što se postupno pomaljalo iz moje knjige nagrížene mišjim zubima, nije bila nikakva bajka koju je u ispadu mahnitosti ispričao maloumnik, ni posljedica prženja sredozemnoga sunca Kalabrije, priviđenje ponad ljeskanja mora. Bilo je stvarnost (isto: 17–18).

⁶ Autor je pogriješio pri navođenju izvora. Spomenuta je rečenica preuzeta iz Joyceova romana *Finnegans Wake* (Joyce 2012: 383).

Učenici zainteresirani za književna djela, kojima je fizika djelovala nerazumljivo, mogli bi pokušati uvidjeti što je u Einsteinovu radu toliko fascinantno. Zanimljivo je kako postoji knjižica *Moja teorija*, u kojoj je Einstein na nešto jednostavniji način prikazao teoriju relativnosti:

Ova bi knjižica mogla pružiti što je moguće točniji uvid u teoriju relativnosti onim čitateljima koji se za teoriju zanimaju s općega znanstvenog i filozofskog gledišta, a pritom ne vladaju matematičkim znanjem teorijske fizike. Ovako napisana, knjižica ipak pretpostavlja kod čitatelja srednjoškolsko (gimnazijsko) obrazovanje i – neka vas ne zavara malen broj stranica – priličnu dozu strpljenja i snage volje (Einstein 2000: 15).

S druge strane, učenik zainteresiran za fiziku mogao bi provjeriti što je toliko fascinantno u Shakespeareovu *Kralju Learu* ili je li Homerovoj *Odiseji* pristupio na pravi način kada ju je prošli put držao u rukama.

Povijest je već svojim nazivom povezana s pripovijedanjem, o čemu možemo čitati i u enciklopedijama (Enciklopedija: opća i nacionalna u 20 knjiga, XVI, 2007: 203). Kao što znamo, pripovijedanje je jedno od ključnih književnoumjetničkih alata. Već na temelju naziva učenici tako mogu povezati povijest s književnošću.

U *Hrvatskoj enciklopediji* opisana je bliskost pojmova sve do humanizma:

U starom i srednjem vijeku povijest uglavnom nije imala zadaću postizanja istinitih spoznaja o prošlosti. Ona je bila vrsta književnosti koja je opisivala određene događaje (*narativna historija*) ili je suvremenike u praktične svrhe upućivala na tradiciju kao uzor (*pragmatična historija*). Tek je humanizam svojim kritičkim pristupom povijesnim izvorima, autoritetu svjedočanstava i tradicionalnim shvaćanjima položio temelje stjecanju pouzdanijega znanja o prošlosti i njegovu prenošenju racionalnim argumentima (*Hrvatska enciklopedija* 2021).

Povjesničar John Burrow objašnjava:

Neke su povijesti gotovo čisto pripovijedanje; druge su gotovo čiste, bezvremenske analize, u osnovi strukturalni ili kulturalni prikazi. Povijest ima dodirnih točaka s mnogim drugim žanrovima i vrstama ispitivanja, koji se pojavljuju od epova i mitova o postanku do raznih društvenih znanosti, ona dotiče i biografiju, dramu, političku i moralnu polemiku, etno-

grafiju, romane, istrage i pravna istraživanja. Prema našim spoznajama, Herodot je prvi upotrijebio riječ *historia* (ispitivanje) za ono što nazivamo poviješću. *Histor* je u Homera bio onaj tko je presuđivao na temelju činjenica kao rezultata istraživanja, tako da je veza između povijesti i istrage vrlo stara (Burrow 2010: 13).

Dakle, veze su etimološke (korijen riječi *povijest* Homer je rabio izraz *histor*), a stariji su povjesničari bili izrazito bliski književnicima. Od Burrowa saznajemo da je Herodot, primjerice, „izuzetno osoban pisac koji piše razgovornim stilom i ne bježi od prvog lica”, „znamo njegove stavove, slušamo o njegovim putovanjima, o čudesima koja je vidio (...)” (isto: 30). Brojna nam književna djela omogućuju uvid u određeno povijesno razdoblje, pa se i sami povjesničari bave njihovom analizom. Lako ih se stoga može uklopiti i u nastavu Povijesti. Navest ćemo dva književna teksta kojima bi se mogli služiti nastavnici povijesti kao kratke ogledne primjere. Recimo, roman Johna Williama *August* (Williams 2017) prikazuje život rimskoga cara u epistolarnoj formi, a *Hrvatski bog Mars* Miroslava Krležę (Krleža 1995) zbirka je novela o hrvatskim vojnicima u Prvome svjetskom ratu. Važno je naglasiti kako metodička literatura također potvrđuje vezu književnosti i navedenoga nastavnog predmeta. O njoj je pisao metodičar Ivo Rendić Miočević (Rendić Miočević 2000: 125–133).

ZAKLJUČAK

To su samo neki od brojnih primjera kojima možemo pokazati latentnu ili očitu prisutnost književnosti u okviru različitih nastavnih predmeta. Samim uvidom u propisane nastavne sadržaje, vidimo kako je književnost prisutna u različitim predmetima te tijekom više nastavnih sati u gimnazijskome tjednom rasporedu. No, jesu li gimnazijalci svjesni njezina kohezivnoga potencijala i prepoznaju li dovoljno njezinu važnost? Početna pretpostavka bila bi kako je upravo književnost izvrstan kohezivski čimbenik koji omogućuje suradnju među nastavnicima. K tome, valjalo bi provjeriti mogu li projektna nastava i učeničko uviđanje nedvojenosti književnoga svijeta od područja njihova interesa doprinijeti

povećanju čitatelja u budućnosti. Navedena je teza postavljena na temelju iskustva pri provođenju školskih projekata u Gimnaziji Andrije Mohorovičića Rijeka. U istraživanju će naglasak biti na četirima opsežnijim projektima u kojima je književnost bila međupredmetna poveznica, a čiji je inicijator autor ovoga rada te u kojima su sudjelovali učenici i kolege nastavnici: Aktualnost Julesa Vernea,⁷ Književni svemir Arthura C. Clarkea,⁸ GAMbit⁹ i Genijalke iz romana.¹⁰ Prva su se dva projekta temeljila na književnim djelima znanstvene fantastike. O njima su nastavnici držali predavanja o međupredmetnoj korelaciji na stručnim skupovima, Županijskome stručnome vijeću nastavnika hrvatskoga jezika gimnazija Primorsko-goranske županije (Jelača i Krapić 2020) i XV. Hrvatskome simpoziju o nastavi fizike (Jelača, Krapić i Vidas Dejhalla, 2021a) te objavili stručni rad „Znanstvena fantastika i mogućnost uspješne korelacije” (Jelača, Krapić i Vidas Dejhalla 2021b). Uspjeh pri realizaciji projekata Aktualnost Julesa Vernea i Književni svemir Arthura C. Clarkea utjecao je na osmišljavanje projekta o šahu: GAMbit. Njime se nastojalo zainteresirati učenike za književna djela šahovske tematike, utjecati

⁷ Projekt se odvijao tijekom školske godine 2019./2020. i 2020./2021. Sudjelovali su učenici Gimnazije Andrije Mohorovičića Rijeka i sljedeći nastavnici: Goran Krapić (koordinator, Hrvatski jezik), Petar Jelača (Fizika), Ivan Vitas (Povijest), Biljana Valentin-Ban (Filmska skupina), Fedora Vidas Dejhalla (Matematika) i Doris Žibert (Geografija).

⁸ Projekt se odvijao tijekom školske godine 2020./2021. Sudjelovali su učenici Gimnazije Andrije Mohorovičića Rijeka i sljedeći nastavnici: Goran Krapić (koordinator, Hrvatski jezik), Goran Boneta (Informatika, priključio se tijekom realizacije), Petar Jelača (Fizika), Leonila Marač (knjižničarka, Kreativni tim), Biljana Valentin-Ban (Filmska skupina) i Anita Pešut (suradnica, American Corner Gradske knjižnice Rijeka i Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja u Rijeci).

⁹ Projekt se odvijao tijekom školske godine 2021./2022. Sudjelovali su učenici Gimnazije Andrije Mohorovičića Rijeka i Strojarske škole za industrijska i obrtnička zanimanja u Rijeci te sljedeći nastavnici: Goran Krapić (koordinator, Hrvatski jezik), Petar Jelača, Patricija Nikolaus (Fizika), Višnja Pešut (Informatika), Goran Boneta (Informatika, priključio se tijekom realizacije), Ivan Vitas (Povijest), Biljana Valentin-Ban (Filmska skupina), Fedora Vidas Dejhalla (Matematika) i Anita Pešut (suradnica, Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja u Rijeci).

¹⁰ Projekt se odvijao tijekom školske godine 2022./2023. te nije završen u trenutku prijave ovoga rada. U njemu sudjeluju učenici Gimnazije Andrije Mohorovičića Rijeka te sljedeći nastavnici: Goran Krapić (koordinator, Hrvatski jezik), Ana Buchberger Đaković, Petar Jelača, Patricija Nikolaus (Fizika), Renata Radan, Doris Žibert (Geografija), Goran Boneta (Informatika), Višnja Pešut, Tanja Vukas (Informatika i Matematika), Fedora Vidas Dejhalla (Matematika), Helga Dukarić Dangubić (Glazbena umjetnost), Ivan Vitas (Povijest), Biljana Valentin-Ban (Filmska skupina) i Leonila Marač (knjižničarka, Kreativni tim).

na popularizaciju navedene igre u školi te osnivanje šahovskoga kluba. Projekt su nastavnici predstavili na 2. Globalnome šahovskom festivalu 2022. (Krapić 2022b i Vidas Dejhalla 2022). Četvrti navedeni projekt, Genijalke iz romana, ukazao je na zapostavljenost književnica u školskome programu te su učenici tijekom njegove realizacije upoznali brojne genijalne junakinje povezane s najrazličitijim područjima (od umjetnosti do sporta). I projekte GAMbit i Genijalke iz romana, baš kao i projekte povezane sa znanstvenom fantastikom, javno su predstavljali i sami učenici na Festivalu znanosti te drugim javnim događanjima u školi i izvan nje. Također, potonja su dva projekta, GAMbit i Genijalke iz romana, predstavljena na 1. Simpoziju dobre prakse „Dr. sc. Jasna Arrigoni”¹¹ (Krapić i Vitas 2023b).

Navedena je tema o kohezivnoj snazi književnosti relevantna za razvoj hrvatskoga školstva te područje metodike nastave književnosti i metodika svih gimnazijskih nastavnih predmeta. Opće je prihvaćena teza o vrijednosti čitanja te je 2021. proglašena Godinom čitanja (NN 147/2020). Navedeni bi rad trebao preispitati rezultate međupredmetnoga povezivanja sadržaja na temelju književnih djela te provjeriti koliko ono utječe na zainteresiranost učenika za književnost. Također, trebao bi nastavnicima ponuditi modele prema kojima u svojim školama mogu povezati nastavne sadržaje i ukazati učenicima na vrijednost književne baštine i njezinu neodvojenost od prirodoslovlja te društvenoga i humanističkoga područja. Jedan od dijelova rada bio bi posvećen interpretaciji dobivenih rezultata anketiranjem. Usporedit će se odgovori punoljetnih učenika završnih razreda Gimnazije Andrije Mohorovičića Rijeka koji nisu bili uključeni u navedene opsežne cjelogodišnje projekte (Aktualnost Julesa Vernea, Književni svemir Arthura C. Clarkea, GAMbit i Genijalke iz romana) s onima koji jesu. Prva je skupina učenika anketirana u školskoj godini 2021./2022., a druga u školskoj godini 2022./2023. Razmotrit će se razredi istih smjerova (jedan opći i dva prirodoslovno-matematička razreda različitih programa). U tijeku je i anketiranje gim-

¹¹ Primarni je cilj bio predstaviti nadarene učenice Lauru Afrić, Laru Desnica, Anu Miculinić i Anu Šubat. Na predstavljanju je sudjelovala i učenica Lara Desnica.

nazijskih nastavnika Primorsko-goranske županije. Nastoje se saznati koliko su otvoreni za uključivanje književnih sadržaja u svoje nastavne predmete te kakav je njihov stav o vrijednosti književnih tekstova i važnosti njihova čitanja. Na temelju učeničkih i nastavničkih odgovora temeljito će se analizirati postavljena teza.

LITERATURA

- Aristotel. (4. st. pr. n. e./2005.) *O pjesničkom umijeću*, prev. Z. Dukat, Zagreb: Školska knjiga.
- Beker, M. (1995.) *Uvod u komparativnu književnost*, Zagreb: Školska knjiga.
- Burrow, J. (2007./2010.) *Povijest povijesti: Epovi, kronike, romanse i ispitivanja od Herodota i Tukidida do dvadesetog stoljeća*, Zagreb: Algoritam.
- Bužinjska, A.; Markovski, M. P. (2006./2009.) *Književne teorije XX veka*, prev. I. Đokić-Saunderson, Beograd: Službeni glasnik.
- Collinson, I. (2009.) *Everyday Readers*, London i Oakville, UK i SAD: Equinox.
- Dukić, D. (ur.) (2009.) *Kako vidimo strane zemlje: Uvod u imagologiju*, priredili D. Dukić, Z. Blažević, L. Plejić Poje i I. Brković, Zagreb: Srednja Europa.
- Eagleton, T. (2013.) *How to Read Literature*, New Haven; London: Yale University Press.
- Einstein, A. (1956./2000.) *Moja teorija*, 3. izdanje, prev. D. Mikuličić, Zagreb: Izvori.
- Felski, R. (2008./2016.) *Namjene književnosti*, prev. V. C. Sever, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Felski, R. (2020.) *Hooked: Art and Attachment*, Chicago i London: The University of Chicago Press.
- Finney, G. (2017.) „The reign of the amoeba: further thoughts about the future of comparative literature”, u: U. K. Heise (ur.) *Futures of Comparative Literature*, Oxon i New York: Routledge, str. 19–23.

- Grosman, M. (2004./2010.) *U obranu čitanja: Čitatelj i književnost u 21. stoljeću*, prev. A. Peti-Stantić, Zagreb: Algoritam, Traduki.
- Hameršak, M. (2011.) *Pričalice: O povijesti djetinjstva i bajke*, Zagreb: Algoritam.
- Harari, Y. N. (2017./2017.) *Homo deus: Kratka povijest sutrašnjice*, prev. Marija Perišić, Zagreb: Znanje.
- Heise, U. K. (ur.) (2017.) *Futures of Comparative Literature*, Oxon i New York: Routledge.
- IPA: Annual Report (2015–2016), https://www.internationalpublishers.org/images/reports/Annual_Report_2016/IPA_Annual_Report_2015-2016_interactive.pdf (stranica posjećena: 18. veljače 2022.).
- Iser, W. (1996.) „Why Literature Matters”, u: R. Ahrens i L. Volkmann (ur.) *Why Literature Matters: Theories and Functions of Literature*, str. 13–22.
- *Istraživanje povodom manifestacije Noć knjige (2023.)* Kvaka – Ured za kreativnu analizu, https://prijava.nocknjige.hr/datoteke/202304210844400.Noc_knjige_Kvaka_Istrazivanje_2023.pdf (stranica posjećena: 29. svibnja 2023.).
- Jelača, P.; Krapić, G.; Vidas Dejhalla, F. (2021b.) „Znanstvena fantastika i mogućnost uspješne korelacije”. u: N. Poljak, P. Pečina i K. Matejak Cveniće (ur.) *Zbornik radova 15. hrvatskog simpozija o nastavi fizike*, Hrvatsko fizikalno društvo, str. 151–157, <https://drive.google.com/file/d/1K6QSLdX-vGkn5ywQFiJLJc8-u8Mo3mo6/view> (stranica posjećena: 18. veljače 2022.).
- Joyce, J. (1939./2012.) *Finnegans Wake*. London: Wordsworth Editions Limited.
- Jung, K. G. (1971./1977.) *Duh i život*, knjiga treća, prev. Desa i dr. P. Milekić, Beograd: Matica srpska.
- Kearney, R. (2001./2009.) *O pričama*, prev. M. Čičin-Šain, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Kidd, D. C.; Ongis, M; Castano, E. (2016.) „On literary fiction and its effects on theory of mind”, *Scientific Study of Literature*, 6 (1): 42–58.

- Kovač, M. (2020./2021.) *Čitam, da se pročitam*, prev. A. Peti-Stantić, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Kovačević, J. (2017.) *Narodna knjižnica: Središte kulturnog i društvenog života*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Krapić, G. (2022.) „Ivan Meštrović i razna Marulićeva lica u nastavi Hrvatskoga jezika”. u: D. Brezak Stamać (gl. ur.) *Marko Marulić – Judita (1501. – 1521. – 2021.)*, str. 323–330.
- Krleža, M. (1922./1995.) *Hrvatski bog Mars*. Zagreb: TIPEX.
- McClennen, S. A. (2017.) „Human rights”, u: U. K. Heise (ur.), *Futures of Comparative Literature*, Oxon i New York: Routledge, str. 167–168.
- *Mjesec hrvatske knjige: Općenito* (2021.) Knjižnice grada Zagreba, <https://www.mhk.hr/jedan> (stranica posjećena: 8. veljače 2022.).
- Nacionalni dokument jezično-komunikacijskog područja kurikuluma, prijedlog nakon javne rasprave (2017.), Ministarstvo znanosti i obrazovanja, <https://mzo.gov.hr/UserDocslImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/PodrucjaKurikuluma/Jezi%C4%8Dno-komunikacijsko%20podru%C4%8Dje.pdf> (stranica posjećena: 28. svibnja 2023.).
- Nacionalna strategija poticanja čitanja od 2017. do 2022. godine (2017.) <https://mzo.gov.hr/UserDocslImages//dokumenti/Obrazovanje//Nacionalna%20strategija%20poticanja%20%C4%8Ditanja%20od%202017.%20do%202022.%20godine.pdf> (stranica posjećena: 18. veljače 2022.).
- Odluka o proglašenju Dana hrvatske knjige (1996.) *Narodne novine*, br. 30, 19. travnja 1996.
- Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (2019a.) *Narodne novine*, br. 10, 29. siječnja 2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019b.) *Narodne novine*, br. 10, 29. siječnja 2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019c.), br. 7, 22. siječnja 2019.

- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019d.) *Narodne novine*, br. 7, 22. siječnja 2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019e.) *Narodne novine*, br. 10, 29. siječnja 2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019f.) *Narodne novine*, br. 7, 22. siječnja 2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019g.) *Narodne novine*, br. 7, 22. siječnja 2019.
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019h.) *Narodne novine*, br. 7, 22. siječnja 2019.
- Odluka o proglašenju 2021. godine „Godinom čitanja” u Republici Hrvatskoj (2020.) *Narodne novine*, br. 147, 30. prosinca 2020., str. 4.
- Pettersson, A. (2012.) *The Concept of Literary Application: Readers' Analogies from Text to Life*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Peti-Stantić, A. (2019.) *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- *PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do: Student Performance in Reading, Mathematics and Science (Volume I)* (2010.) PISA, Pariz: OECD Publishing.
- „Povijest” (2007.), u: A. Vujić (ur.) *Enciklopedija: Opća i nacionalna u 20 knjiga, XVI. Knjiga (Pe – Qu)*, Zagreb: PRO LEKSIS d. o. o. i Večernji list d. d., str. 203.
- „Povijest” (2021.) *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49831> (stranica posjećena: 19. travnja 2022.).
- Pressman, J. (2017.) „Electronic literature as comparative literature”, u: U. K. Heisse (ur.), *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, New York: Routledge, str. 248–257.

- Proclamation of 23 April 'World Book and Copyright Day' (1996.) *Records of the General Conference, 28th session, Paris, 25 October to 16 November 1995, v. 1*, Pariz: UNESCO, str. 51, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000101803.page=56> (stranica posjećena: 18. veljače 2022.).
- Rendić Miočević, I. (2000.) *Učenik – istražitelj prošlosti: Novi smjerovi u nastavi povijesti*, Zagreb: Školska knjiga.
- Rosandić, D. (2005.) *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga.
- Rovelli, C. (2014./2017.) *Sedam kratkih lekcija iz fizike*, Zagreb: Vuković & Runjić.
- Rovelli, C. (2017./2021.) *Red vremena*, Zagreb: Vuković & Runjić.
- Škopljanac, L. (2014.) *Književnost kao prisjećanje*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Van Tieghem, P. (1931.) *La littérature comparée*, Pariz: Armand Colin.
- Visinko, K. (2014.) *Čitanje – poučavanje i učenje*, Zagreb: Školska knjiga.
- Wenzel, J. (2017.) „Climate change”, u: U. K. Heise (ur.) *Futures of Comparative Literature*, Oxon i New York: Routledge, str. 324–325.
- Williams, J. (1972./2017.) *August*, prev. P. Horvat, Zaprešić: Fraktura.

IZLAGANJA

- Krapić, G. (2023a.) *Kohezivni potencijal književnosti u gimnazijama i stvaranje čitatelja*, skup na doktorskom studiju Znanosti o književnosti, teatrologije i dramatologije, filmologije, muzikologije i studija kulture, Multimedijalni institut u Zagrebu, 15. travnja 2023.
- Krapić, G.; Vitas, I. (2023b.) *Darovite gamovke i školski projekti GAMbit i Genijalke iz romana (primjer dobre prakse)*, 1. Simpozij dobre prakse „Dr. sc. Jasna Arrigoni”, 10. Tjedan za darovitost 2023., Centar za poticanje darovitosti, 23. ožujka 2023. (na daljinu).
- Krapić, G. (2022b.) *Književna djela kao poticaj za GAMbit*, interdisciplinarni državni stručni skup 2. Globalni šahovski festival 2022., Osnovna škola Žitnjak, Zagreb, 26. svibnja 2022. (na daljinu).

- Krapić, G. (2021.) *Ivan Meštrović i razna Marulićeva lica u nastavi Hrvatskoga jezika*, stručno-znanstveni skup Marko Marulić, Judita (1501. – 1521. – 2021.), Muzej grada Splita, 24. travnja 2021.
- Jelača, P.; Krapić, G.; Vidas Dejhalla, F. (2021a.) *Znanstvena fantastika i mogućnost uspješne korelacije*, XV. hrvatski simpozij o nastavi fizike, 8. travnja 2021. (na daljinu) – Petar Jelača održao je predavanja, a suautori bili su na raspolaganju za pitanja, tekst je objavljen u zborniku (na mrežnim stranicama)
- Jelača, P.; Krapić, G. (2020.) *Aktualnost Julesa Vernea, školski projekt – primjer dobre prakse*, Županijsko stručno vijeće nastavnika Hrvatskoga jezika gimnazija Primorsko-goranske županije, Prirodoslovna i grafička škola Rijeka, Rijeka, 17. prosinca 2020. (na daljinu)
- Vidas Dejhalla, F. (2022.) *Matematika i školski projekt GAMbit*, interdisciplinarni državni stručni skup 2. Globalni šahovski festival 2022., Osnovna škola Žitnjak, Zagreb, 26. svibnja 2022. (na daljinu).

THE LITERATURE COHESIVE POTENTIAL IN GYMNASIUMS AND THE CREATION OF READERS

SUMMARY

Based on analogies with comparative literature ideas, methodical literature research, teaching experience, creation and implementation of projects Jules Verne's Actuality, Arthur C. Clarke's Literary Universe, GAMbit and Brilliant Novels Girls and Women at the Andrija Mohorovičić Gymnasium, it is possible to assume the possibility of cross-curricular connection throughout literary works in gymnasiums. Such approach could have a positive impact on high schools students' attitude towards literary texts (no matter of their future primary occupations). Also, this approach could increase the number of readers in the future. This is the introduction of the future doctoral thesis. It tries to examine above assumption and offers propositions for teaching various contents throughout literary texts.

Keywords: cohesion, teaching methodology, literature, projects, gymnasium